

AUTEURS

Eliane Smits van Waesberghe

Meintje van Dijk

met medewerking van Hilde Bakker

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

Juli 2017

EFFECTIEF SAMENWERKEN OP HET GEBIED VAN HULPVERLENING

HUISELIJK GEWELD EN VEILIGHEID IN ASIELOPVANGCENTRA

INHOUD

1	Inleiding	3
2	Aanpak	4
3	Veiligheid van gezinnen in opvangcentra	5
4	De borging van veiligheid in gezinnen binnen de opvangcentra	7
5	De samenwerking tussen asielopvangcentra en de hulpverlening voor huiselijk geweld	8
6	Bestaande interventies aanscherpen?	9
7	Conclusies en aanbevelingen	11
	Bijlage Overzicht initiatieven en interventies	13

1

Inleiding

1.

Een aantal gemeenten vroegen Kennisplatform Integratie en Samenleving hoe zij kunnen omgaan met huiselijk geweld-problematiek onder asielzoekers in de opvangcentra in hun gemeenten. Met name in het geval van kindhuwelijken of huwelijksdwang weten professionals in de hulpverlening (zoals Veilig Thuis, Jeugdzorg, Spirit) niet goed hoe ze deze asielzoekers kunnen bereiken en ondersteunen. Ook is het de vraag of de medewerkers binnen de opvangcentra de mogelijkheden van de hulpverlening voldoende op het netvlies hebben. Naar aanleiding hiervan hebben we twee onderzoeksvragen verkend:

- Hoe is het thema van veiligheid in gezinnen binnen de opvanglocaties geborgd?
- Hoe verloopt de samenwerking tussen de medewerkers van de opvanglocaties en de hulpverlening (zoals Veilig Thuis, Vrouwenopvang) op het gebied van huiselijk geweld?

Sinds 2015 komen meldingen over huiselijk geweld en kindermishandeling binnen bij Veilig Thuis-organisaties waar voorheen huiselijk geweld en kindermishandeling bij verschillende instanties gemeld moest worden. Deze verandering in regie had onder meer als doel de integrale aanpak op huiselijk geweld en kindermishandeling extra kracht bij te zetten. In de visie op de ketensamenwerking rondom huiselijk geweld en kindermishandeling wordt vaak ook verwezen naar de Multifocus-aanpak. Deze benadering kenmerkt zich door de systeemgerichtheid: geweld wordt gezien als een gevolg van interactiepatronen binnen het gezin. Om de ketenaanpak in deze situaties te realiseren moet het volstrekt helder zijn wie de eindverantwoordelijkheid draagt voor het hulpverleningsproces aan het gezin (Goedhart en Choy, 2011). Bij vluchtelingen in de asielopvang blijkt deze eindverantwoordelijkheid moeilijker te duiden. Gemeenten en organisaties in de hulpverlening tasten regelmatig in het duister als het gaat om de veiligheid van deze groep, zeker gezien hun vaak complexe achtergrond en levensverhaal.

Het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) heeft de wettelijke taak asielzoekers in de opvangcentra huisvesting te bieden en is daarmee verantwoordelijk voor hun veiligheid. Dat kan het COA echter niet alleen. Zij moeten samenwerken met ketenpartners in de hulpverlening op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling. In dit verkennende onderzoek gaan we in op de samenwerking tussen de asielopvangcentra en de ketenpartners in de bestaande hulpverlening voor huiselijk geweld.

2

Aanpak

2.

De onderzoeksvragen zijn opgepakt in een verkennend onderzoek waarin we (1) tien sleutelfiguren interviewden en (2) een overzicht van bestaande methodieken/interventies opstelden. We spraken met de gemeente Almere, Pharos, Rutgers, Movisie, GGD Ghor, Federatie Opvang, COA, VluchtelingenWerk, een zorgvoorlichter van de GGD, een manager Veilig Thuis en de twee directeuren van Kadera en Moviera (organisaties in de vrouwenopvang).

In deze rapportage beschrijven we de uitkomsten van de interviews. Voor de inventarisatie van bestaande methodieken en interventies rondom (preventie van) huiselijk geweld bij asielzoekers, klikt u [hier](#).

Terminologie

Asielzoekerscentrum (azc). In een azc verblijven zowel verblijfsgerechtigden die in afwachting zijn van een woning als asielzoekers die in de verlengde procedure zitten. De meeste asielzoekers verblijven in een azc. Alleen op gezinslocaties verblijven bewoners ook langere tijd. Azc's vallen onder de reguliere opvang. Verder is er ook de noodopvang en de crisisopvang¹.

Huiselijk geweld. Dit omvat alle vormen van psychisch, fysiek en seksueel geweld gepleegd in huiselijke kring, dat wil zeggen door ouders, kinderen, partners, familieleden en huisvrienden (Lünnemann en Bruinsma, 2005).

¹ <https://www.coa.nl/nl/opvanglocaties>

3

Veiligheid van gezinnen in opvangcentra

3.

Registratie en melding van huiselijk geweld

Waarom staat de veiligheid van gezinnen in opvangcentra op het spel? Is het zo dat de situatie in de opvangcentra voor asielzoekers een extra bron vormt voor spanningen die huiselijk geweld in de hand werken? We weten het antwoord niet, want er zijn geen bestaande registraties of onderzoeken die inzicht geven in huiselijk geweld onder asielzoekers (GGD Nederland, 2013). Het COA maakt wel gebruik van incidentenregistratie, maar ordent dit niet op incidenten rondom huiselijk geweld en aanverwante thema's, zoals kindhuwelijken en huwelijksdwang. In geval van vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling zijn medewerkers van het COA verplicht de meldcode te handhaven.² De meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is een overzichtelijk vijfstappenplan, waarin staat wat professionals kunnen doen als zij vermoedens hebben van huiselijk geweld of kindermishandeling.³ De meldcode leidt hen stap voor stap door het proces, vanaf het moment dat medewerkers iets vermoeden tot aan het moment dat zij eventueel een beslissing nemen over het doen van een melding.

Extra maatregelen in het kader van veiligheid

Naar aanleiding van incidenten op het gebied van veiligheid begin 2016 heeft het COA een aangescherpt maatregelenbeleid ontwikkeld. Hierbij ging het om incidenten rondom non-acceptatie van homoseksualiteit, intimidatie, bedreiging en andere vormen van agressie en geweld bij bewoners. Het aangescherpte maatregelenbeleid heeft als gevolg dat er steviger wordt opgetreden bij dergelijke incidenten. In dit beleid is nog explicieter dan voorheen opgenomen dat, overeenkomstig met artikel 1 van de grondwet, discriminatie, bedreiging of intimidatie van medebewoners, medewerkers of vrijwilligers onaanvaardbaar is

en niet wordt getolereerd. Als een COA-bewoner de huisregels met betrekking tot veiligheid en leefbaarheid overtreedt, kan het COA maatregelen opleggen op basis van het Regelement Onthouding Verstrekkingen (ROV). Deze maatregelen variëren van het ontzeggen van leefgeld tot het ontzeggen van opvang voor bepaalde tijd of (in uiterste gevallen) voor onbepaalde tijd. Daarnaast heeft het ministerie van Veiligheid en Justitie per COA-locatie een coördinerend vertrouwensfunctionaris aangesteld. Deze functionaris kan, in aanvulling op de bestaande contactpersoon Veiligheid, adviseren over het handelingsperspectief in geval van incidenten.⁴ Opvallend is dat de Werkgroep Kind in AZC een coalitie o.a. van UNICEF Nederland en Defence for Children International, in 2012 al pleitte voor een vertrouwensfunctionaris per COA-locatie en dat dit uiteindelijk pas in 2016, naar aanleiding van incidenten, is doorgevoerd. Deze Werkgroep agendeerde in 2012 dat de veiligheid van gezinnen in azc's beter moet worden gewaarborgd.⁵

Als we spreken over veiligheid binnen gezinnen, huiselijk geweld en kindermishandeling, zullen we ook veel incidenten bij asielzoekers tegenkomen die veel lastiger te duiden zijn. Signalen van huiselijk geweld zijn vaak voor reguliere professionals die gespecialiseerd zijn op dit thema al lastig te duiden, laat staan voor reguliere medewerkers van het COA. Dit thema behoeft dus extra aandacht, omdat risicofactoren voor huiselijk geweld en kindermishandeling juist ook in de asielopvang aanwezig zijn.

2 Toelichting kader incidentenregistratie. Waarom, voor wie en door wie, wat hoe en wanneer registreren wij? COA (Unit bedrijfsprocessen), 2015.

3 Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

4 COA, Aangescherpt Maatregelenbeleid COA, brief 3 augustus 2016. Tweede Kamer Brief, ministerie van Veiligheid en Justitie, 31 maart 2016: Aangescherpte aanpak overlastgevende asielzoekers. COA (2016), Factsheet Aangescherpt maatregelenbeleid incl. ROV.

5 Brief aan de leden van de Algemene Commissie voor Immigratie en Asiel. Betreft: Kind in azc in de verkiezingsprogramma's 2012, dd. 8 mei 2012.

Risicofactoren rondom veiligheid in gezinnen binnen de asielopvang

Kijken we naar de algemene literatuur over huiselijk geweld, dan lijkt het aannemelijk dat daarin genoemde risicofactoren ook voor veel asielzoekers opgaan. Zo blijken trauma, armoede en financiële stress belangrijke risicofactoren te zijn voor huiselijk geweld. Posttraumatische stress is zowel een gevolg van, als een risicofactor voor huiselijk geweld en kindermishandeling. (Baartman, 1996; Driesen, Langeland, 2017; Campbell, Greeson, Bybee, Raja, 2008; Mokma, Eshelman, Messman-Moore, 2016). Aangezien relatief veel asielzoekers kampen met posttraumatische stressklachten, kunnen we veronderstellen dat dit als risicofactor geldt voor huiselijk geweld in azc's. Ook als er sprake is van een minimuminkomen, dat wil zeggen lager dan 1500 euro per maand, neemt huiselijk geweld significant toe (Tierolf, Lünemann en Steketee, 2014). Andere risicofactoren voor het ontstaan van relationeel (huiselijk) geweld zijn: een laag zelfbeeld/weinig zelfvertrouwen en een lage sociaal-economische status, spanningen door werkloosheid of financiële problemen (Goedhart en Choy, 2011).

Naast dergelijke algemene factoren lijkt ook de opvangsituatie op zichzelf een risicofactor. De geïnterviewde sleutelfiguren zien het verblijf in een asielzoekerscentrum als hét recept voor spanningen die kunnen leiden tot huiselijk geweld. Op de eerste plaats zorgen ingewikkelde procedures en tijdelijke verblijfsvergunningen voor stress en onzekerheid, wat spanningen, en daarmee huiselijk geweld, in de hand kan werken. *'Vaak denken vluchtelingen op een azc eindelijk een adempauze te hebben, maar deze gelegenheid is er te weinig omdat ze gelijk worden geconfronteerd met onzekerheid omtrent de verblijfsduur.'* Wat op de tweede plaats ook bijdraagt aan spanningen in asielzoekerscentra, is dat mensen erg dicht op elkaar zitten. *'Mensen zitten met hun vieren in een kamertje van twee vierkante meter, dag in dag uit, jaar in jaar uit. Ja, je zou met je beste vriendin nog ruzie krijgen en gaan meppen.'* Met name in de noodopvang zitten mensen te dicht op elkaar. In een azc is er over het algemeen wat meer privacy. Gezinnen hebben hier bijvoorbeeld hun eigen woonruimte.

Een ander punt dat meespeelt in het ontstaan van huiselijk geweld bij gezinnen in opvangcentra, is dat mannen zich vaak aangetast voelen in hun masculiene rol. Genderverhoudingen zijn een belangrijk onderwerp in het huidige debat over (huiselijk) geweld in afhankelijkheidsrelaties. Hierbij wordt gekeken naar de verschillen in rollen en machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen. Het is dus belangrijk om de geweldsgedragingen binnen een (ex-)relatie te contextualiseren; hoe ziet de relatie eruit waar geweld wordt gepleegd? Hoe zijn hulpbronnen

zoals werk, opleiding, prestige of status verdeeld tussen beide partners (Steketee, Römken, Pels et al., 2016)? In de opvangcentra zien we problemen die aan machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen zijn gerelateerd. Waar mannelijke asielzoekers in het land van herkomst kostwinner waren, wordt hen in het centrum deze positie afgenomen, omdat zij als asielzoeker niet mogen werken. *'Ze mogen niks, dus ze vervelen zich de hele dag. En als ze niks te doen hebben, dan krijg je gedoe.'*

Ook de afhankelijkheidsrelatie die vrouwen ten opzichte van mannen kunnen hebben tijdens hun verblijf in de opvangcentra speelt een rol. Bij gezinshereniging krijgen vrouwelijke asielzoekers een zogenaamde 'afgeleide asielvergunning' die hen afhankelijk maakt van hun partner. Dit geeft hun partner een machtsmiddel in handen om vrouwen het zwijgen op te leggen over partnergeweld of huiselijk geweld. De afgeleide asielvergunning maakt het voor vrouwen complex om partnergeweld te melden aan medewerkers binnen de opvangcentra (Verslag expertbijeenkomst Vrouwelijke Vluchtelingen, juni 2016). Omdat ze afhankelijk zijn van hun partner, durven deze vrouwen dit geweld niet expliciet te melden. Sleutelfiguren zien deze afhankelijkheidsrelatie dan ook als grote risicofactor voor het in stand houden van partnergeweld in de opvangcentra.

4

De borging van veiligheid in gezinnen binnen de opvangcentra

4.

In de Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is vastgelegd dat elke organisatie die te maken heeft met kinderen en volwassenen moet werken met een meldcode. In zo'n meldcode staat wie wanneer welke stappen zet bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling. De wet is in 2013 ingevoerd en geldt voor de sectoren gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg en justitie (VWS, 2013). Organisaties kunnen de effectiviteit van deze meldcode vergroten door het aanstellen van een aandachtsfunctionaris. De aandachtsfunctionaris draagt zorg voor de implementatie van de meldcode. Hij of zij is het aanspreekpunt voor medewerkers op het gebied van huiselijk geweld, kindermishandeling of ouderenmishandeling en heeft de regie bij de aanpak van zorgelijke situaties. (Sprokkereef, 2016).

Ook het COA, en daarmee elk asielopvangcentrum, is verplicht de meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling in te voeren. De aandachtsfunctionarissen die werken in de asielopvangcentra zijn getraind op het signaleren van huiselijk geweld. Ook hebben zij een training gehad over de meldcode huiselijk geweld. Hoewel er dus aandacht bestaat voor professionalisering, blijkt uit de interviews dat de expertise op huiselijk geweld en kindermishandeling per opvanglocatie verschilt. Dit zorgt ervoor dat de borging van veiligheid binnen gezinnen in de asielopvangcentra niet op iedere locatie hetzelfde is. Bovendien blijkt uit de interviews dat het voor medewerkers niet altijd duidelijk is wanneer zij moeten doorschakelen naar de aandachtsfunctionarissen. Op het gebied van veiligheid in gezinnen wordt in een bepaalde basis voorzien, zo worden specifieke medewerkers op de meldcode huiselijk geweld getraind.

Maar verder bepaalt de COA-locatiemanager of er meer deskundigheidsbevordering wordt ingezet op dit specifieke thema. Per opvanglocatie blijken er tevens verschillen in het netwerk te zijn dat aandachtsfunctionarissen hebben in de aansluiting met medewerkers van Veilig Thuis en andere bestaande organisaties binnen de hulpverlening, zoals Spirit en Moviera. De borging van veiligheid in gezinnen binnen de asielopvang lijkt hierdoor enigszins overgeleverd te zijn aan willekeurigheid.

5

De samenwerking tussen asielopvangcentra en de hulpverlening voor huiselijk geweld

5.

In dit verkennende onderzoek ligt de focus op de samenwerking tussen de asielopvangcentra (azc's) en de bestaande hulpverlening, zoals met Veilig Thuis, Vrouwenopvang. Daarover zijn tot nu toe geen tot weinig onderzoeksgegevens beschikbaar. Hoe verloopt de samenwerking en afstemming tussen azc's en de hulpverlening? Sinds 1 januari 2015 heeft er een verandering plaatsgevonden in de infrastructuur van de hulpverlening op huiselijk geweld. Gemeenten hebben vanaf toen de advies, meld- en steunpunten Huiselijk Geweld en Kindermishandeling samengevoegd onder één dak: Veilig Thuis. Dit zou in principe moeten bijdragen aan een betere afstemming en samenwerking rondom meldingen van huiselijk geweld en kindersmishandeling.

Uit de interviews blijkt dat medewerkers binnen de azc's niet makkelijk kunnen verwijzen naar organisaties, zoals Veilig Thuis en de Vrouwenopvang. Zeker niet als het gaat om mensen die nog midden in een asielpcedure zitten. Dit heeft enerzijds te maken met een gebrek aan kennis bij medewerkers in de azc's over naar welke organisaties zij kunnen verwijzen. Anderzijds blijkt dat organisaties als Veilig Thuis soms ook handelingsverlegenheid kennen als het gaat om asielzoekers die in de azc's wonen. Vooral vanwege de trauma's die mensen hebben meegemaakt. *'Er is nog veel onwetendheid waar je [als hulpverlener] bijvoorbeeld wel en niet naar mag vragen. Ze willen geen wonden open maken, er heerst ook ongemakkelijkheid.'*

In de toeleiding van de azc's naar de bestaande hulpverlening, zoals Veilig Thuis, signaleren de sleutelfiguren een aandachtspunt. Hoe de samenwerking verloopt tussen Veilig Thuis en lokale opvangcentra verschilt, zogezegd, per regio. De samenwerking is veelal ad hoc georganiseerd. Sommige azc's krijgen gedegen advies van Veilig Thuis, maar het gebeurt ook dat er helemaal geen contact is tussen de twee organisaties. Bovendien heerst er ook onduidelijkheid bij beide organisaties als het gaat om wie waar precies verantwoordelijk voor is en vooral wanneer een medewerker van een azc aan de bel moet trekken bij Veilig Thuis om een casus van geweld binnen een gezin te bespreken.

Hoewel de meldcode huiselijk geweld daar een stappenplan voor aanlevert, blijven medewerkers van asielopvangcentra soms te lang zelf met een casus bezig in plaats van daar de aangewezen expertise in de bestaande hulpverlening voor in te zetten.

Als er sprake is van ernstig huiselijk geweld waarbij een melding wordt gemaakt bij Veilig Thuis, heeft een asielzoeker niet zonder meer recht op een beschermde opvangplek (zoals vrouwen- of mannenopvang). Per casus wordt door het COA besloten of de asielzoeker naar een andere opvanglocatie wordt gestuurd of dat het COA een losse opvangplek inkoopt bij een vrouwen- of mannenopvang. Ook dit lijkt een aandachtspunt, omdat de overplaatsing naar een ander azc het slachtoffer niet die privacy en bescherming hoeft te bieden die zij of hij nodig heeft. In een ander, regionaal azc kunnen familieleden of kennissen van de pleger zitten, die eveneens psychische druk kunnen uitoefenen op het slachtoffer dat overgeplaatst is.

Hoe werken de opvangcentra en andere organisaties samen die zich richten op aanpalende thema's rondom veiligheid en welbevinden van gezinnen in de azc's? Het COA heeft samen met de GGD GHOR afspraken gemaakt over publieke gezondheid. Het gaat dan over ondersteuning op publieke gezondheid, bijvoorbeeld infectiezieken, maar ook seksuele gezondheid valt hieronder. Aanverwante thema's zijn bijvoorbeeld aandacht voor weerbaarheid en seksuele grensoverschrijding. Het COA kan een verzoek indienen bij een GGD in de regio, om bijvoorbeeld een les te verzorgen over weerbaarheid door Gezondheidsbevorderaars (GB'ers) die les geven over deze thema's aan medewerkers van de opvangcentra.

6

Bestaande interventies aanscherpen?

6.

Wat zijn de laatste ontwikkelingen in de samenwerking tussen de azc's en kennisorganisaties die gespecialiseerd zijn op interventies rondom huiselijk geweld in gezinnen? Uit de interviews met Pharos, Rutgers en Movisie blijkt dat zij gezamenlijke gesprekken hebben gevoerd met het COA over hoe zij de toegankelijkheid tot en de aansluiting met de opvanglocaties kunnen versterken. Doel was het waarborgen van de sociale veiligheid in de opvangcentra waaronder het voorkomen en tijdig signaleren van huiselijk geweld. Tijdens deze gesprekken is ook gekeken naar het inzetten van bestaande instrumenten en voorlichting, of deze mogelijk zijn in te zetten of door te ontwikkelen voor deze specifieke doelgroep. In 2016 zijn door de genoemde organisaties al diverse voorlichtingsbijeenkomsten georganiseerd op specifieke asielopvangcentra. Ook heeft Movisie weerbaarheidstrainingen gegeven aan medewerkers van lokale asielopvangcentra. Kanttekening daarbij is dat deze trainingen en voorlichtingen niet op iedere locatie worden gegeven. Naarmate de locatiemanager veiligheid binnen gezinnen hoger op de agenda plaatst, wordt er meer inzet gepleegd op dit thema binnen een specifieke opvanglocatie.

[In dit overzicht](#) beschrijven we de bestaande interventies op het gebied van veiligheid voor gezinnen. Uit de interviews kwam naar voren dat het voor veiligheid binnen gezinnen in de azc's belangrijk is in te gaan zetten op preventieve voorlichting en het vergroten van weerbaarheid rondom huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit blijken in ieder geval twee aandachtspunten te zijn die zouden kunnen werken om de veiligheid in de gezinnen in de azc's te vergroten. De kennisorganisaties bespreken samen met het COA welke bestaande interventies mogelijk zijn aan te passen en vervolgens in te zetten. Daarbij wordt vooral gedacht aan de GGD en Rutgers. Zij deden in 2016 samen een inventarisatie naar welke partij wat doet rondom publieke en seksuele gezondheid.

Movisie heeft in samenwerking met Pharos en Rutgers een lijst opgesteld, genaamd 'Gender gerelateerd geweld tegen asielzoekers en vluchtelingen: Overzicht methoden en materialen voor preventie en voorlichting op snijvlak van culturele diversiteit' (nog te publiceren). De beschreven interventies en materialen zijn gericht op (1) mensen met een niet-westerse migratieachtergrond en/of asielzoekers en (2) intermediairs als trainers, hulpverleners en vrijwilligers. Het overzicht is onderverdeeld in drie hoofdthema's:

1. Huiselijk geweld, meisjesbesnijdenis en andere geweldsvormen.
2. Seksualiteit en seksueel grensoverschrijdend gedrag; bevorderen respectvolle omgang en sociaal veilig klimaat. Voorlichting voor en door jongeren.
3. Vergroten LHBT-acceptatie; tegengaan van LHBT-negatief gedrag en bevorderen respectvolle omgang met LHBT'ers.

In het overzicht staat vermeld dat de beschreven interventies kunnen dienen als startpunt. Een aantal van deze interventies is (na actualisering) bruikbaar in de setting van azc's, of in de noodopvang. Volgens Movisie, Pharos en Rutgers zijn dit de nodige vervolgstappen:

1. Met de huidige groep asielzoekers en vluchtelingen in de opvang te verkennen waar zij behoefte aan hebben als het gaat om informatie over veiligheid, geweld, trauma, seksuele en reproductieve gezondheid, e.d.
2. Onder de medewerkers van het COA, de GGD GHOR, VluchtelingenWerk e.d., te inventariseren welke materialen en methoden zij nu gebruiken bij de voorlichting over deze thema's in de opvang en waar zij eventueel nog behoefte aan hebben.
3. Op basis van de uitkomsten hiervan bepalen welke interventies en materialen bruikbaar zijn en welke trainers en voorlichters eventueel ingezet kunnen worden.
4. Dan bepalen of en zo ja hoe deze gekozen methoden, interventies en/of materialen eventueel op maat gemaakt moeten worden aan de huidige behoeften van azc's, of in de noodopvang.
5. Als er voorlichters uit de eigen gemeenschappen worden ingezet, zijn er misschien extra trainingen nodig voor:
 - » de huidige groep voorlichters;
 - » nieuwe voorlichters, voornamelijk met een Eritrese of Syrische achtergrond;
 - » regio's waar veel opvangvoorzieningen zijn en weinig voorlichters (buiten de Randstad).

7

Conclusies en aanbevelingen

7.

In dit verkennende onderzoek hebben we geprobeerd twee onderzoeksvragen te beantwoorden. De eerste had betrekking op hoe het thema van veiligheid in gezinnen geborgd is in de verschillende opvanglocaties voor asielzoekers. Medewerkers blijken standaard getraind te worden op de meldcode huiselijk geweld en in sommige opvanglocaties is een aandachtsfunctionaris huiselijk geweld werkzaam. Maar er blijven aandachtspunten om de groep asielzoekers goed te kunnen ondersteunen als het gaat om het tegengaan van huiselijk geweld en kindermishandeling. Zo noemen we een duidelijk handelingsprotocol voor deze doelgroep als het gaat om huiselijk geweld. En deskundigheidbevordering van zowel de medewerkers van azc's als de professionals van de bestaande hulpverlening.

De tweede onderzoeksvraag betrof de samenwerking tussen de medewerkers van de azc's en de bestaande hulpverlening rondom huiselijk geweld, zoals Veilig Thuis, Vrouwenopvang en andere maatschappelijke organisaties. Ook die samenwerking verschilt per opvanglocatie. Soms hebben de medewerkers van de opvanglocaties een functioneel netwerk met professionals uit de hulpverlening op huiselijk geweld en kan de samenwerking snel op poten worden gezet. Maar soms blijkt dit netwerk niet goed te zijn. De precieze taakverdeling tussen medewerkers van de azc's en de professionals die in de hulpverlening werkzaam zijn zou duidelijker gemaakt kunnen. Wie heeft welke verantwoordelijkheid en welke onderlinge afspraken kunnen er gemaakt worden?

Aanbevelingen

Voor aanbevelingen om de netwerken tussen de azc's en de bestaande hulpverlening te verbeteren, gebruiken we de suggesties van de sleutelfiguren. Alvorens we overgaan tot de aanbevelingen is het van belang dat de landelijke overheid allereerst de wettelijke en financiële borging voor de veiligheid van niet-staatshouders goed regelt. Dit is een randvoorwaarde om huiselijk geweld binnen deze gezinnen in een vroegtijdig stadium aan te kunnen pakken.

1. Ontwikkel een duidelijke sociale kaart per regio

Het is voor medewerkers in de opvangcentra niet altijd duidelijk welke professionals in de hulpverlening ze kunnen benaderen om huiselijk geweld binnen asielgezinnen tijdig aan te pakken. Ook zijn professionals onderling niet altijd op de hoogte van wat verschillende hulpverlenende organisaties doen binnen de azc's. Een duidelijke sociale kaart per regio zou kunnen helpen om de samenwerking tussen opvangcentra en de bestaande hulpverlening te verbeteren.

Meerdere sleutelfiguren benoemen dat de sociale kaart ook helder moet zijn voor asielzoekers zelf. Hoe de zorg in Nederland is georganiseerd wijkt vaak sterk af van de aanpak in hun land van herkomst. Daarbij zijn er in Nederland veel typen zorg, alsook typen professionals, wat het enorm ingewikkeld kan maken voor asielzoekers hun weg daarin te vinden. De professionals merken dat het voor asielzoekers belangrijk is om te weten waar ze in welke situatie het beste terecht kunnen. En er ook op te kunnen vertrouwen dat zij daar (verder) worden geholpen. Ideeën die werden genoemd, zijn bijvoorbeeld een refugee-buddy app en andere digitale hulpmiddelen. De ervaring leert dat het goed werkt de doelgroep zelf in te zetten om asielzoekers wegwijs te maken in de toeleiding naar zorg. Een voorbeeld hiervan is de facebookpagina 'Syriërs Gezond' ([link](#)) Via dit initiatief van Pharos kunnen Syriërs zelf hun ervaring laten zien met verschillende instanties en zo met elkaar een soort sociale kaart bouwen. Een dergelijk

initiatief kan bijvoorbeeld worden uitgebreid naar verschillende onderwerpen en verschillende doelgroepen.

2. Leer elkaar (beter) kennen op regionaal niveau

De eerste stap in het verbeteren van de samenwerking tussen de medewerkers van de azc's en professionals is elkaar beter leren kennen op regionaal niveau. Samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid voor de veiligheid van de gezinnen binnen de azc's start met een regionale bijeenkomst waarin men de afstemming van taken en verantwoordelijkheden goed kan doorgespreken. Wat kunnen de azc's en hulpverlenende professionals voor elkaar betekenen als signalen van huiselijk geweld zich voordoen bij asielzoekers? Welke afspraken kunnen er onderling worden gemaakt en wat is dan de verdeling van verantwoordelijkheden?

3. Een handelingsprotocol voor hulpverlening aan asielzoekers

Als het gaat om preventief handelen op veiligheid van asielgezin- nen blijkt er onduidelijkheid op de werkvloer te bestaan. Dit geldt voor zowel de medewerkers van de asielopvangcentra als voor professionals in de hulpverlening. Wanneer moeten medewerkers van azc's doorschakelen naar de aandachtsfunctionarissen huiselijk geweld en kindermishandeling? Het is duidelijk dat dit moet zodra er sprake is van een duidelijk onveilige situatie. Dan geldt de Meldcode. Maar in de stappen daarvoor, in het kader van preventieve signalering, is dit minder duidelijk en valt er nog veel aan duidelijkheid hierover te winnen.

Ook bij Veilig Thuis-organisaties is meer duidelijkheid nodig over wat professionals wel en niet kunnen doen voor asielzoekers. Wat zijn de situaties waar je mee te maken kan krijgen en wat doe je dan? En: wat kan je zelf en wat verwijst je door naar een andere professional?

4. Deskundigheidsbevordering

Er bestaat een bepaalde handelingsverlegenheid van professionals als het gaat om hulpverlening aan asielzoekers. De huidige expertise van professionals in de hulpverlening blijkt soms niet specifiek genoeg te zijn voor de omgang met asielzoekers. Professionals hebben bijvoorbeeld behoefte aan meer kennis en handvatten over interculturele communicatie, zodat huiselijk geweld op een professionele manier met deze specifieke doelgroep besproken kan worden. Wat zijn bijvoorbeeld do's en don'ts? Verder wordt aangegeven meer te willen leren over traumasensitief werken en het bespreekbaar maken van huiselijk geweld met deze specifieke groep.

In het training- en bijscholingsprogramma voor COA-medewerkers wordt veel aandacht besteed aan onder andere de-escalatie en cultuursensitief werken. Toch valt er bij hen ook nog een slag

te slaan qua deskundigheidsbevordering. Bij voorlichting en training van COA-medewerkers noemen geïnterviewden vooral twee aandachtspunten: (preventief) herkennen van signalen van huiselijk geweld en het omgaan met weerbaarheid bij asielzoekers. Op dat laatste thema worden inmiddels ook al trainingen aangeboden bij lokale azc's, maar dit gebeurt nog te vrijblijvend en is afhankelijk van wat de locatiemanager agendeert. Qua borging van deskundigheidsbevordering is nog winst te behalen.

5. Creëer een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor veiligheid van gezinnen

Een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het tijdig signaleren van huiselijk geweld kan ook bijdragen aan het versterken van de netwerken. Meerdere sleutelfiguren zeggen dat het COA het probleem van huiselijk geweld in azc's niet in haar eentje op kan lossen. Het is een probleem van de samenleving en iets wat gezamenlijk opgepakt moet worden. Een gemeente kan het asielzoekerscentrum bijvoorbeeld gaan zien als één van de wijken waarvoor ze de verantwoordelijkheid heeft. Op dit moment voelen gemeenten soms nog weinig binding met een azc in de regio, mede omdat asielzoekers naderhand in een andere gemeente gehuisvest worden. Wat gemeenten nu oppakken rondom de veiligheid van gezinnen in opvangcentra verschilt per locatie. Binnen de regio zouden de portefeuillehouder van de gemeente, de locatiemanager van het azc en de manager van Veilig Thuis beter kunnen afstemmen om de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor deze gezinnen ook echt te kunnen dragen.

6. Onderzoek naar wat deze doelgroep nodig heeft

Afsluitend willen we aangeven dat nader onderzoek nodig is, vooral als het gaat om het (vroegtijdig) signaleren van huiselijk geweld bij asielzoekers in opvangcentra. Verschillende (kennis)organisaties organiseren voorlichtingen en weerbaarheids-trainingen voor medewerkers in de azc's. De vraag is of deze professionaliseringslag voldoende helpt of dat er meer winst behaald kan worden als het COA en de bestaande hulpverlening op dit specifieke thema intensiever en gecoördineerder gaan samenwerken.

Bijlage Overzicht initiatieven en interventies

Dit is een overzicht van huidige initiatieven en concrete aanpakken (interventies) op het gebied van huiselijk geweld binnen azc's. Er worden twee soorten interventies beschreven:

7. Interventies gericht op bewoners van een azc of andere vorm van opvang.
8. Interventies die bedoeld zijn om professionals in de hulpverlening, gericht op bewoners van een azc of andere opvang, toe te rusten.

In dit document beschrijven we enerzijds interventies en behandelingen gericht op mensen met een migratieachtergrond, verblijvend in azc's of in een andere vorm van opvang (bijvoorbeeld crisisopvang en vrouwenopvang). Anderzijds geven we informatie over interventies die gericht zijn op de hulpverlening: hoe kan de hulpverlening beter toegerust worden voor het werk met deze doelgroep? Hoewel niet alle interventies specifiek zijn ontworpen voor mensen die in opvangcentra verblijven, bieden deze wel aanknopingspunten voor de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling in deze centra.

Alvorens de specifieke interventies te beschrijven, gaan we in op een aantal algemene aanbevelingen (februari 2016) die door Kennisplatform Integratie & Samenleving zijn geformuleerd om de veiligheid in azc's te vergroten. De aanbevelingen zijn o.a. afkomstig uit onderzoek van Pharos en TransAct (voorloper Movisie) uit 2002.

1. Bouw aan vertrouwen
Terughoudendheid of isolement versterken onveilige situaties. Medewerkers kunnen een rol spelen om het isolement te doorbreken, daarbij is training van medewerkers een vereiste. Daarnaast is het wenselijk vertrouwenspersonen aan te stellen.
2. Ga zorgvuldig om met meldingen en vermoedens
Vrouwen gaven aan dat onzorgvuldige omgang met klachten over onveiligheid de meldingsbereidheid doet verdwijnen. Protocollen, goede samenwerking met de

lokale politie en heldere richtlijnen over de sancties tegen daders zijn daarom nodig.

3. Geef vrouwen controle over de eigen ruimte
In centra waar vrouwen een eigen afsluitbare leefruimte hebben, zoals sanitaire voorzieningen en een keuken, is het gevoel van veiligheid beduidend groter dan in azc's waar vrouwen bijvoorbeeld de gang op moeten voor het toilet.
4. Stimuleer onderling contact
Vrouwen voelen zich meer beschermd als zij anderen kennen. Organiseer daarom groepsactiviteiten.
5. Laat alleenstaande vrouwen en meisjes kiezen waar ze worden opgevangen
Alleenstaande vrouwen en meisjes vormen de meest kwetsbare groep. Daarom wordt aanbevolen om ze zelf te laten kiezen of ze in een azc worden opgevangen of in reguliere opvangcentra als een Blijf van m'n Lijf Huis.
6. Versterk samenwerking van organisaties en medewerkers in opvanglocatie
Het bespreken van signalen van onveilige situaties tussen medewerkers kan hun machteloze gevoelens verminderen en hen motiveren om er iets mee te doen.
7. Zet in op training en voorlichting
Weerbaarheidstrainingen ondersteunen de zelfredzaamheid van nieuwkomers. Ook zijn asielzoekers, zowel vrouwen als mannen, gebaat bij actuele voorlichting over geweld en wat ze hier tegen kunnen doen. Gezien de verschillen in taal en cultuur en het onderlinge wantrouwen tussen de bewoners van een azc, wordt geadviseerd om dergelijke trainingen individueel of in kleine groepen te laten plaatsvinden. Daarnaast moeten de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de veiligheid voorlichting krijgen over hun verantwoordelijkheden.

De volgende interventies kunnen worden ingezet voor mensen die in azc's verblijven en een verhoogd risico lopen op of te maken hebben met huiselijk geweld en/of kindermishandeling:

- Als ik haar was...(Movisie)⁶: Maakt huiselijk geweld bespreekbaar onder mensen met een migratieachtergrond uit o.a. Afghanistan, Irak, Iran en Syrië. De bewustwording over wat huiselijk geweld is en wat je kunt doen als je er mee te maken krijgt, kan hierdoor worden vergroot. In 2015 is deze interventie erkend als goed onderbouwd.
- Be A Man! Liefde, relaties en seks: wat is OK? (Movisie, 2014)⁷: Deze voorlichtingsmethode is bedoeld om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen bij 12 tot en met 16-jarige, laagopgeleide jongens met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Door wat oudere en hoger opgeleide, bevlogen jonge mannen met dezelfde culturele achtergrond in te zetten als peer educators krijgen de jongeren een positief rolmodel. Deze methode sluit aan bij de evidence-based richtlijnen voor peer educatie.
- Brochure 'Bescherming tegen geweld. Wat je zelf kunt doen' (Movisie, 2009)⁸: Beschikbaar in 10 talen: Arabisch, Chinees, Engels, Farsi, Frans, Pools, Nederlands, Somalisch, Spaans en Turks. Gericht op vrouwen die met huiselijk geweld worden geconfronteerd, in het bijzonder vrouwen met een migratie achtergrond die geen papieren hebben en/of in een azc verblijven.
- Brochure 'Geweld in huis raakt kinderen' (Movisie, 2007)⁹: Beschikbaar in het Arabisch, Chinees, Nederlands en Pools. Opgesteld voor ouders en professionals. De verwijzingen naar hulpverlenende instanties in deze brochure zijn verouderd en worden momenteel herzien.
- Folder 'Mijn ouders zeggen nee' (GGD GHOR & FSAN)¹⁰: In deze folder staan enkele mythes en feiten over meisjesbesnijdenis beschreven, speciaal voor ouders afkomstig uit landen waar dit voorkomt. Ook krijgen de ouders informatie over de strafbaarheid van vrouwelijke genitale verminking. De folder is verkrijgbaar in vijf talen: Nederlands, Somalisch, Arabisch, Engels en Frans.
- Geentaboes-websites (Rutgers)¹¹: Op de websites (speciaal voor Turkse en Marokkaanse jongeren) staat betrouwbare informatie over relaties en seksualiteit waarbij rekening is gehouden met cultuursensitiviteit. Er worden antwoorden gegeven op de meest gestelde vragen door jongeren met een Turkse of Marokkaanse achtergrond.
- My identity (NJI)¹²: Groepscurcus voor meisjes tussen de 13 en 18 jaar met een niet-westerse achtergrond (o.a. Marokko, Turkije, Suriname en de Nederlandse Antillen) die lichte psychosociale problemen ervaren. Er is zowel speciale aandacht voor cultuur- en migratie specifieke problemen als voor algemene problemen met een mogelijke interculturele kleuring zoals partnerkeuze en gendergerelateerd geweld. In 2014 erkend als goed onderbouwd.
- Instrumenten om psychische problematiek te signaleren bij deze doelgroep – bijvoorbeeld de PROTECT vragenlijst (Pharos)¹³: Korte vragenlijst voor vroege signalering van kwetsbare asielzoekers in de asielprocedure. Dit instrument is in 2010-2011 ontwikkeld door een aantal Europese organisaties (o.a. Pharos) om slachtoffers van martelingen en andere onmenselijke behandelingen tijdig in beeld te kunnen krijgen.
- Toolkit for Men: male counselling in the context of intimate partner violence (Rutgers)¹⁴: Bestaande uit een handleiding, werkboek, implementatie manual en een train de trainers handleiding. Deze zijn getest door Rutgers in samenwerking met veldkantoren in o.a. Indonesië en Kaapstad. Het doel van de toolkit is om partnergeweld te stoppen en om plegers te ondersteunen bij de gedragsveranderingen die nodig zijn om een meer respectvolle partner te worden.
- Voorlichtingspakket 'Geweld is niet gewoon. Ken uw recht – zoek hulp' (Pharos en Movisie – in samenwerking met COA, 2013)¹⁵: Deze voorlichting is bestemd voor asielzoekers in de opvang, vluchtelingen en mensen zonder papieren. Het betreft een dvd met korte non-verbale filmpjes, een handboek en een brochure. De voorlichting is gericht op het voorkomen van gendergerelateerd geweld in azc's. De voorlichters zijn mensen met dezelfde taal en culturele en/of religieuze achtergrond. De bijbehorende brochure, die momenteel wordt herzien, is beschikbaar in 7 talen.
- Weerbaarheidstrainers (Movisie)¹⁶: De afgelopen tijd heeft Movisie verschillende trainingen/opleidingen georganiseerd om hulpverleners te leren hoe ze de weerbaarheid van zowel mannen als vrouwen kunnen vergroten. Een deel

6 <https://www.movisie.nl/esi/ik-haar-was>

7 <https://www.movisie.nl/artikel/be-man-liefde-relaties-seks-wat-ok-0>

8 Beschikbaar via <https://www.movisie.nl/publicaties/bescherming-tegen-geweld>

9 Beschikbaar via <https://www.movisie.nl/publicaties/geweld-huis-raakt-kinderen>

10 Beschikbaar via <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/meisjesbesnijdenis/protocollen-en-materialen/preventiematerialen/folder-mijn-ouders-zeggen-nee>

11 <http://www.geentaboes.marokko.nl/> <http://www.geentaboes.hababam.nl/>

12 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/My-identity>

13 <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/projectenoverzicht/24/protect-vroegsignalering-van-kwetsbare-asielzoekers-in-de-asielprocedure>

14 <http://www.rutgers.international/our-products/tools/toolkit-men-male-counselling-context-intimate-partner-violence>

15 Beschikbaar via <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/projectenoverzicht/1/geweld-is-niet-gewoon-gendergerelateerd-geweld>. Handboek in te zien op http://www.pharos.nl/documents/doc/geweld-is-niet-gewoon_handboek_herziene-versie.pdf

16 http://www.weerbaarheid.nu/wp-content/uploads/opleiding-psycho-fysieke-weerbaarheid_0.pdf

van deze pool van freelance trainers heeft ervaring met asielzoekers en statushouders en is inzetbaar op azc's.

Daarnaast zijn verschillende methodieken ontwikkeld om hulpverleners beter voor te bereiden en te ondersteunen in hun werk met asielzoekers en mensen met een migratieachtergrond. Een deel van de methodieken is erop gericht om een passend handelingsprotocol te bieden bij (vermoedens van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Een ander deel is specifiek gericht op het ondersteunen van de hulpverleners en handelsverlegenheid te verminderen of zelfs weg te nemen. De volgende interventies en trainingen zijn bedoeld voor intermediairs als trainers, aandachtsfunctionarissen, hulpverleners en vrijwilligers die werken in azc's:

- Draaiboek groepsvoorlichting aan asielzoekers ter preventie van vrouwelijke genitale verminking (GGD Nederland, 2011)¹⁷: Dit draaiboek is landelijk vastgesteld en bedoeld als handvat voor GGD-professionals. De groepsvoorlichting is ontwikkeld voor asielzoekers in de COA-opvang die afkomstig zijn uit risicolanden voor vgv, maar kan ook gebruikt worden in andere settings. Het doel van de groepsvoorlichting is om genitale verminking bij minderjarige meisjes te voorkomen en vrouwen voor te lichten over waar ze terecht kunnen met lichamelijke/psychische klachten als gevolg van vgv.
- E-module over huwelijksdwang (Fier Fryslân)¹⁸: Deze online cursus is bedoeld voor professionals in de jeugd- en gezondheidszorg. Professionals leren om gedwongen uithuwelijking te bestrijden via het strafrecht en in te zetten op preventieve maatregelen. Ze krijgen kennis over etnische achtergronden en leren de benodigde vaardigheden, zodat ze tijdig kunnen signaleren en deze mannen en vrouwen hulp bieden of doorverwijzen naar de juiste instanties.
- Handelingsprotocol kindermishandeling en huiselijk geweld¹⁹: Dit protocol is onderverdeeld in 3 onderdelen gebaseerd op de competenties van medewerkers. Zo staat beschreven welke acties en handelingen de medewerkers moeten uitvoeren in geval van (vermoedens van) huiselijk geweld en kindermishandeling. Medewerkers in blok 1 hebben een signaleringsverantwoordelijkheid, medewerkers in blok 2 een signalerings- en bespreekverantwoordelijkheid en medewerkers in blok 3 hebben een signalerings-, bespreek- en handelingsverantwoordelijkheid. Er is

een apart handelingsprotocol voor aandachtsfunctionarissen beschikbaar waarin hun taken en de te volgen stappen in geval van huiselijk geweld en/of kindermishandeling in azc's uitvoerig staan omschreven.²⁰

- Het recht om te weten (TransAct – voorloper van Movisie, 2005)²¹: Betreft een handboek voor professionals en vrijwilligers om nieuwkomers tijdens het inburgeringsproces voorlichting te geven over huiselijk geweld. Er wordt o.a. ingegaan op de samenstelling van de groep, voorlichting aan mannengroepen en geschikte werkvormen.
- Kindermishandeling en huiselijk geweld bespreekbaar maken met migrantenouders (Pharos)²²: Voor professionals in de sector zorg en welzijn die al (intern) geschoold zijn in de risicofactoren en signalen van kindermishandeling bij migranten en statushouders en kennis hebben van de meldcode bij (een vermoeden van) kindermishandeling of huiselijk geweld. Door de training worden gespreksvaardigheden verbeterd waardoor de hulpverlener met meer zelfvertrouwen het gesprek aangaat met migrantenouders.
- Meisjesbesnijdenis, oefenen in gespreksvoering (Pharos)²³: In deze training leren professionals in de jeugdgezondheidszorg efficiënt een gesprek aan te gaan door middel van de principes van motiverende gespreksvoering en de richtlijnen van het Standpunt vgv. Hierbij wordt rekening gehouden met cultuurverschillen eventuele scholingsachtergrond en het niveau waarop de migrant de Nederlandse taal beheerst.
- Meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld op scholen met asielzoekers en nieuwkomers²⁴: Door Pharos zijn workshops gegeven aan docenten, organisaties als COA, PGA en eerste opvangscholen over hoe zij de meldcode kunnen implementeren. Verdere implementatie van de meldcode vraagt nog aandacht.
- Methodische handreiking aanpak kindermishandeling (Fier Fryslân)²⁵: Deze aanpak beschrijft een brede integrale en systeemgerichte benadering waarin het perspectief van het kind centraal staat. Hoewel gericht op kindermishandeling in het algemeen en niet specifiek op mensen die verblijven in azc's, worden hierin wel handvatten aangeleerd voor de hulpverlening in azc's.

17 <https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=6764&m=1326468974&action=file.download>

18 <http://hewelijksdwang.info/>

19 <http://www.handelingsprotocol.nl/arkin>

20 <http://www.handelingsprotocol.nl/ggzvarkin-aandachtsfunctionarissen/functieomschrijving>

21 <https://www.movisie.nl/publicaties/recht-om-te-weten>

22 http://www.pharos.nl/documents/doc/kindermishandeling%20bespreekbaar%20maken_flyer.pdf

23 http://www.pharos.nl/documents/gfx/meisjesbesnijdenis_flyer.pdf

24 http://www.pharos.nl/documents/doc/kindermishandeling_en_huiselijk_geweld_op_scholen_met_asielzoekers_en_nieuwkomers_meldcode.pdf

25 [http://www.fier.nl/upload/dc5a6e34-43d6-4e07-a585-992ce5022acd\(0\).pdf](http://www.fier.nl/upload/dc5a6e34-43d6-4e07-a585-992ce5022acd(0).pdf)

- Monitor aanpak kindermishandeling en huiselijk geweld²⁶: Het Nederlands Jeugdinstituut heeft in samenwerking met Movisie de 'Monitor aanpak kindermishandeling en huiselijk geweld' ontwikkeld, in opdracht van de Bernard van Leer Foundation. Deze monitor is bedoeld om de gemeentelijke aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld te ondersteunen. Gemeenten kunnen hierin cijfers uit verschillende bronnen inzien en met elkaar vergelijken. Daarnaast kan de gemeentelijke aanpak geëvalueerd worden en is advies over verbetering van deze aanpak mogelijk. Dit is met name gericht op het gebied van preventiebeleid van kindermishandeling en huiselijk geweld.
- Professionalisering van peer educators en voorlichters uit eigen kring (KIS)²⁷: Een professionaliseringsaanbod op maat voor voorlichters, trainers en peer educators bestaande uit (gecertificeerde) trainingen en modules, intervisie en coaching.
- Toolkit 'Seksueel misbruik in migrantenfamilies. Voorlichting aan migranten over seksueel misbruik binnen de familie' (Pharos)²⁸: Voor hulpverleners binnen reguliere instanties zoals Veilig Thuis en lokale GGD-en, die in samenwerking met migrantenzelforganisaties seksueel misbruik in migrantenfamilies aan de orde willen stellen. De handleiding bestaat uit een omschrijving van de partners die nodig zijn voor een succesvolle samenwerking, de wijze waarop de doelgroep geworven kan worden, de rol van de voorlichter tijdens de bijeenkomsten, de opbouw van de bijeenkomst en meer.
- Train de trainer – Huiselijk geweld voor aandachtsfunctionarissen (Movisie)²⁹: Voor aandachtsfunctionarissen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Gericht op het verbeteren van vaardigheden op het gebied van voorlichting, training en consultatie, zodat de functionaris zijn of haar collega's kan steunen in de uitvoering van hun taken op het gebied van huiselijk geweld.
- Train de trainer – Werken met de 'Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling' (Movisie)³⁰: Slachtoffers en plegers van geweld in afhankelijkheidsrelaties vragen zelden uit zichzelf hulp. Signalering van geweld door professionals is dus belangrijk om het geweld te stoppen en hulp te kunnen bieden. Er is echter vaak sprake van 'han-

delingsverlegenheid'. De 'Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling', van kracht sinds 1 juli 2013, biedt professionals heldere richtlijnen. Om alle professionals goed uit te rusten, heeft de overheid een bijscholingsmodule en een train-de-trainer laten ontwikkelen. Deze train de-trainer is voor ervaren trainers, die de licentie voor de VWS-bijscholingsmodule 'Werken met een meldcode' willen verkrijgen.

- Training Empowerend werken met vluchtelingen (Movisie)³¹: Voor professionals en vrijwilligers die werken met asielzoekers en statushouders die hun weg zoeken in de samenleving. Door de training leren de professionals/vrijwilligers om empowerend te werken, intercultureel te communiceren en op een motiverende manier gesprekken te voeren.
- Training Huiselijk geweld in allochtone kring (Movisie)³²: In deze training leren deelnemers om de training 'De ontbrekende schakel' aan allochtone mannen te geven. Deze methodiek is gericht op het bespreekbaar maken van huiselijk geweld onder allochtone mannen. Mannen worden daarbij niet alleen aangesproken als pleger of slachtoffer van huiselijk geweld, maar ook als verantwoorde lijke omstander. De training is bedoeld voor docenten en andere professionals (m/v) die voorlichting over huiselijk geweld geven aan allochtone mannen, zoals Voorlichters Eigen Taal en Cultuur, preventiemedewerkers, intermediairs, docenten van inburgeringcursussen en medewerkers van zelforganisaties.
- Training Signaleren en bespreekbaar maken van huiselijk geweld (Movisie)³³: In deze training leren maatschappelijk werkers hoe ze huiselijk geweld kunnen signaleren en bespreken. Deelnemers leren voorbij te gaan aan de handelingsverlegenheid die voortkomt uit de angst om het vertrouwen van de cliënt te verliezen. Ook komt er een methodisch kader voor het maatschappelijk werk aan bod.
- Training Zicht op veiligheid (NJI)³⁴: Bedoeld voor aandachtsfunctionarissen kindermishandeling die de uitvoering van de meldcode coördineren en adviseren bij de ontwikkeling van veiligheidsbeleid. De training biedt aandachtsfunctionarissen een gestructureerde werkwijze om veiligheid in de jeugdzorg (dus niet specifiek in azc's) vorm te geven in beleid en praktijk. Deelnemers leren signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling in een vroeg

26 <https://makhg.nl/>

27 <https://www.kis.nl/project/professionalisering-van-peer-educators-en-voorlichters-uit-eigen-kring>

28 Beschikbaar via http://www.pharos.nl/documents/doc/toolkit_seksueel_misbruik_in_migrantenfamilies.pdf

29 <https://www.movisie.nl/trainingen/train-trainer-huiselijk-geweld-aandachtsfunctionarissen-0>

30 https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/TDT%20Werken%20met%20de%20meldcode%205BMOV-686462-1.1%5D.pdf

31 <https://www.movisie.nl/trainingen/empowerend-werken-vluchtelingen>

32 https://www.movisie.nl/sites/default/files/alfresco_files/Huiselijk%20geweld%20in%20allochtone%20kring%205BMOV-313619-0.2%5D.pdf

33 <https://www.movisie.nl/trainingen/signaleren-bespreekbaar-maken-huiselijk-geweld-0>

34 <http://www.nji.nl/nl/Trainingen/Zicht-op-veiligheid>

stadium te herkennen. Ook leren ze welke stappen gezet kunnen worden om het geweld te stoppen.

- Weerbaarheidstrainingen voor kinderen die nieuw zijn in Nederland (Pharos, 2012)³⁵: Bedoeld voor hulpverleners die een training voor asielzoekerskinderen, kinderen uit Midden- en Oost-Europa en andere nieuwkomers (gaan) uitvoeren. Managers, leerkrachten en deelnemers van zorgteams kunnen het boekje dat bij de training hoort gebruiken als zij weerbaarheidstrainingen willen laten uitvoeren in het eerste opvangonderwijs en op asielzoekersscholen. Deze publicatie is gebaseerd op 'Kom op voor jezelf', weerbaarheidstrainingen voor basisscholen.
- Werkboek 'Gun ons de tijd' (Pharos)³⁶: Opgesteld voor hulpverleners om statushouders de benodigde psychosociale en opvoedkundige begeleiding te kunnen bieden. Sinds 2011 gaan deze statushouders vrijwel meteen na aankomst in Nederland naar de gemeente waar ze komen te wonen. De hulpverleners die verantwoordelijk zijn voor de opvang worden regelmatig geconfronteerd met psychosociale- en opvoedingsproblemen. Met behulp van dit werkboek zijn begeleiders in staat betere ondersteuning te bieden. Het werkboek kan uiteraard ook gebruikt worden voor de begeleiding van andere asielzoekers.
- Work for care. Sexual and domestic violence during and after war (Admira – samenwerkingsverband tussen Pharos en TransAct, 2005)³⁷: Engelstalige handleiding met train-de-trainer modules voor het trainen van professionals en vrijwilligers om slachtoffers van gendergerelateerd geweld te ondersteunen. Geschikt voor mensen die werkzaam zijn in de psychosociale opvang en hulpverlening aan asielzoekers en vluchtelingen.
- Workshop 'Seksueel geweld' (COA & Movisie, 2016): In de workshop komen de signalen, gevolgen en het bespreekbaar maken van seksueel geweld aan de orde. In de workshop is gebruik gemaakt van inzichten uit eigen casuïstiek.

De interventies en handleidingen die hieronder beschreven staan, zijn bedoeld voor leerkrachten in het basis- en voortgezet onderwijs die lesgeven aan asielzoekers en nieuwkomers:

- Boys R Us³⁸ (Rutgers): Dit spel voor jongens tussen de 12 en 16 jaar kan ingezet worden tijdens lessen over seksuele vorming, wensen en grenzen. Door middel van kennisgerichte opdrachten, rollenspellen en inleefopdrachten

worden verschillende vragen en situaties uit de leefwereld van jongeren verkend.

- Lesmap Meisjesbesnijdenis (Pharos en Rutgers, 2005)³⁹: Door middel van dit materiaal kunnen leerkrachten in vakken als biologie, levensbeschouwing en maatschappijleer meisjesbesnijdenis in de klas bespreekbaar maken. Het uitgangspunt hierbij is het integreren van kennis over (de gevolgen van) vrouwelijke genitale verminking in de reguliere voorlichting en seksuele vorming. Beschikbaar in Nederlands en Engels.
- Let's talk (Rutgers)⁴⁰: Betreft een dvd die docenten en jongerenwerkers kunnen gebruiken om met jongeren tussen de 12 en 19 jaar in gesprek ('discussie') te gaan over eigen en andermans normen en waarden, denkbeelden, en de verschillende aspecten van seksualiteit, rolopvattingen en weerbaarheid. In de bijbehorende handleiding staan werkvormen beschreven over hoe de discussies begeleid kunnen worden. Deze methodiek is beoordeeld als goed onderbouwd.
- Welkom op school (Pharos en Rutgers, 2015): Deze mentormethode voor internationale schakelklassen is bedoeld om nieuwkomers tussen de 12 en 18 jaar op sociaal-emotioneel gebied te ondersteunen. Er zijn 6 lessen gewijd aan relaties en seksualiteit en er is aandacht voor kinderen mensenrechten. De nadruk ligt op gelijke rechten van mannen en vrouwen, de vrijheid van partnerkeuze en LHBT-rechten.
- Wijzer in de liefde (GGD GHOR, Pharos & Rutgers, 2007)⁴¹: Methode om aan de hand van negen thema's jeugdige asielzoekers en nieuwkomers kennis en vaardigheden aan te leren op het gebied van seksualiteit. Dit draaiboek kan gebruikt worden door docenten op scholen met nieuwkomers en asielzoekers.

De volgende interventies zijn niet specifiek gericht op mensen met een migratie achtergrond maar op mensen die in een vorm van opvang wonen (meestal vrouwenopvang) vanwege huiselijk geweld. Deze interventies kunnen mogelijk aanknopingspunten bieden voor de hulpverlening aan asielzoekers die problemen hebben op het gebied van veiligheid binnen hun gezin.

- Krachtwerk⁴²: Voor mensen in achterstandssituaties met diverse (emotionele, fysieke, sociale en materiële) proble-

35 Beschikbaar via http://www.pharos.nl/documents/doc/webshop/weerbaarheidstrainingen_voor_kinderen_die_nieuw_in_nederland_zijn.pdf

36 Beschikbaar via http://www.pharos.nl/documents/doc/webshop/gun_ons_de_tijd.pdf

37 http://www.pharos.nl/documents/doc/workforcare_content_introduction.pdf

38 <http://www.rutgers.nl/producten/boys-r-us>

39 Engelse versie beschikbaar via http://www.pharos.nl/documents/doc/toolkit_fgm2009b.pdf; Nederlandse versie te bestellen op <http://www.rutgers.nl/producten/lesmap-meisjesbesnijdenis>

40 <http://www.rutgers.nl/producten/lets-talk>

41 https://www.ggdghorkennisnet.nl/?file=2323&m=1311076854&action=file_download

42 <https://www.movisie.nl/esi/krachtwerk>

men die maatschappelijk gezien achter zijn gebleven en moeite hebben om zichzelf en hun bestaan te reguleren. Krachtwerk stelt samen met deelnemers hun gewenste kwaliteit van leven vast en ondersteunt ze in het herstelproces richting dit doel. In 2015 erkend als goed onderbouwd.

- Oranje Huis-aanpak⁴³: Gericht op gezinnen die een beroep doen op de vrouwenopvang in verband met huiselijk geweld. De aanpak combineert de opvang met systeemgerichte hulp aan het hele gezin. Er wordt gewerkt aan veiligheid, herstel en het stoppen van het geweld. In 2016 erkend als goed onderbouwd.
- Tijd voor Toontje⁴⁴: Programma voor kinderen van 0 tot 10 jaar en hun moeders in de (vrouwen)opvang, die huiselijk geweld hebben meegemaakt. Met behulp van beeldend materiaal en handpopschildpad Toontje wordt getracht de veerkracht van kinderen te versterken. In 2015 erkend als goed onderbouwd.
- Veerkracht⁴⁵: Gericht op kinderen die vanwege huiselijk geweld samen met hun moeder in de vrouwenopvang wonen. Het biedt een duidelijk kader voor de begeleiding en ondersteuning van deze kinderen, maar ook voor opvoedondersteuning en versterking van het sociale netwerk. In 2016 beoordeeld als goed beschreven.
- Zahir (Fier Fryslân)⁴⁶: Kleinschalige voorziening die anonieme (crisis)opvang, bescherming en behandeling biedt aan meiden in de leeftijd van 14 tot en met 23 jaar die te maken hebben met eerge relateerd geweld. Ouders worden op de hoogte gesteld van het verblijf van hun dochter in de veilige opvang. Indien mogelijk wordt er, in samenwerking met de politie, actief ingezet op bemiddeling.

In het kennisdossier 'Huiselijk geweld' van Movisie zijn een aantal effectieve sociale interventies opgenomen op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling. Uit de 'Databank Effectieve Jeugdinterventies' van het Nederlands Jeugdinstituut zijn een aantal interventies geselecteerd die wellicht gebruikt kunnen worden voor de doelgroep binnen azc's, al zijn ze niet specifiek voor hen ontworpen. De volgende interventies zijn gericht op kinderen en volwassenen in het algemeen die te maken hebben of hebben gehad met huiselijk geweld:

- Aanpak⁴⁷: Methode om geweld binnen partnerrelaties te stoppen en om de partners te helpen een begin te maken

met de verwerking van dit geweld. Daarnaast worden beide ouders gestimuleerd actief te participeren in de opvoeding en zorg voor hun kinderen. Het gaat om een systeemgerichte benadering, waarbij zowel het slachtoffer als de dader hulp krijgt.

- Als muren kunnen praten⁴⁸: Gericht op jongeren tussen de 13 en 16 jaar die getuige zijn geweest van heftige ruzies of geweld tussen hun ouders. Het doel is het verminderen en voorkomen van psychische, lichamelijke en psychosociale klachten bij jongeren als gevolg van wat ze hebben meegemaakt. De psycho-educatieve cursus bestaat uit het uitwisselen van ervaringen, oefeningen en het trainen van vaardigheden. Ouders krijgen informatie over de invloed van thuisgeweld op jongeren en handvatten om hun kinderen te ondersteunen.
- Caring dads⁴⁹: Gericht op vaders die pleger zijn van fysieke en/of emotionele mishandeling van hun kind en/of (ex) partner. Het doel van de interventie is het terugdringen van (het risico op) kindermishandeling. In 2016 erkend als goed onderbouwd.
- Heibel thuis⁵⁰: Groepsinterventie voor jongeren van 12 tot 16 jaar en hun ouders, die huiselijk geweld hebben meegemaakt. Het doel is de gevolgen van huiselijk geweld te verminderen door de jongeren ervaringen uit te laten wisselen en oefeningen met ze te doen. Ouders worden geïnformeerd over de vooruitgang die de jongeren in de groep hebben gemaakt, de gevolgen van huiselijk geweld en opvoeding. In 2015 erkend als goed onderbouwd.
- Horizonmethodiek⁵¹: Cognitief-gedragsmatige groepsbehandeling voor kinderen die seksueel misbruik hebben meegemaakt binnen of buiten hun gezin met een parallelaanbod voor hun niet-misbruikende ouder(s). De methodiek heeft tot doel de negatieve gevolgen van het misbruik voor het vertrouwen en het (sociale) functioneren van het kind te herstellen. In 2015 erkend als goed onderbouwd.
- MeMoSA⁵²: Gericht op het terugdringen van partnergeweld bij moeders of vrouwen die zwanger zijn. Mentormoeders coachen deze vrouwen, o.a. door hen te stimuleren om professionele hulp te zoeken en hun sociale netwerk te verbeteren.

43 <https://www.movisie.nl/esi/oranje-huis-aanpak>

44 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Tijd-voor-Toontje>

45 <https://www.movisie.nl/esi/veerkracht>

46 <http://www.fier.nl/zahir>

47 <https://www.movisie.nl/esi/aanpak>

48 <https://www.movisie.nl/esi/muren-kunnen-praten>

49 https://www.justitieinterventies.nl/erkende-interventies?search_term=&field_subject_tid%5B%5D=13&=Toon+resultaat

50 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Heibel-Thuis>

51 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Horizonmethodiek.html>

52 <https://www.movisie.nl/esi/memosa-mentormoeders-huiselijk-geweld>

- Multifocus⁵³: Gericht op het doorbreken van de (transgenerationale) geweldspiraal in gezinnen met complexe, meervoudige problematiek. Een casemanager heeft de regie in handen en combineert samen met ketenpartners crisis-hulpverlening met systeemgerichte hulp. In 2016 erkend als goed onderbouwd.
- Niet meer door het lint⁵⁴: In groepssessies leren mensen met agressieproblemen om hun gedrag te veranderen. Ze krijgen handvatten om met moeilijke situaties om te gaan en vergaren inzicht in het ontstaan van (partner)geweld en hoe ze dit kunnen voorkomen. In 2015 erkend als goed onderbouwd.
- Signs of Safety⁵⁵: Gericht op gezinnen waarin fysieke, emotionele en seksuele kindermishandeling of verwaarlozing vermoed wordt of is gesignaleerd. Binnen deze methode wordt een veilige (opvoed)situatie voor het kind gecreëerd door samen te werken met de ouders.
- Storm en Spetters⁵⁶: Cursus voor kinderen van 4 tot 7 jaar die getuige zijn geweest van huiselijk geweld en hun ouders. Het doel is posttraumatische stresssymptomen en internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij de kinderen te voorkomen of te verminderen. In 2014 erkend als goed onderbouwd.
- Uit de schaduw van de ander⁵⁷: Groepshulpverlening aan vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Het doel is het stoppen van partnergeweld en het doorbreken van de cirkel van geweld die leidt tot sociaal isolement.
- Voorzorg⁵⁸: Programma dat gericht is op het terugdringen van (het risico op) kindermishandeling. Verpleegkundigen bezoeken kwetsbare jonge aanstaande moeders tijdens hun zwangerschap en de eerste levensjaren van hun kind.
- WRITEJunior⁵⁹: Schrijftherapie voor getraumatiseerde kinderen en adolescenten van 4 tot 18 jaar. Tijdens tweewekelijkse individuele sessies verwerkt de jeugdige samen met de therapeut zijn/jaar trauma door erover te schrijven. De behandeling heeft een cognitief gedragsmatige aanpak en heeft als doel dat posttraumatische klachten verdwijnen of sterk afnemen. In 2013 erkend als goed onderbouwd.

53 <https://www.movisie.nl/esi/multifocus>

54 <https://www.movisie.nl/esi/niet-meer-door-lint>

55 <https://www.movisie.nl/esi/signs-safety>

56 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/Storm-en-Spetters>

57 <https://www.movisie.nl/esi/uit-schaduw-ander>

58 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/VoorZorg>

59 <http://www.nji.nl/nl/Databank/Databank-Effectieve-Jeugdinterventies/Erkende-interventies/WRITEJunior>

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Auteurs: Drs. E. Smits van Waesberghe

M. van Dijk, MSc

H. Bakker

Ontwerp: Design Effects

Foto: Flip Franssen

Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving

P/a Kromme Nieuwegracht 6

3512 HG Utrecht

T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-827-6

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2017.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

Kennisplatform Integratie & Samenleving is een programma van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie

T 030 230 32 60 E info@kis.nl I www.kis.nl

